PEDAGOGLARNING SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHGA NISBATAN QO'RQUVLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH

Qo`chqorova Umida Jo`rayevna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
amaliy psixologiya yo'nalishi 3-kurs talabasi
uqochqorova677@mail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo'rquvlari va ularning kelib chiqish sabablari tahlil qilinadi. Texnologiyalarga nisbatan ishonchsizlik va raqamli savodxonlikning yetishmasligi asosiy omillar sifatida ko'rib chiqiladi. Pedagoglarda yuzaga keladigan psixologik to'siqlar va texnologik stress holatlari yoritiladi. Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishdagi xavotirlarni kamaytirish usullari tahlil qilinadi. Pedagoglarni qo'llab-quvvatlash va ularning kompetensiyalarini rivojlantirish muhimligi asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari qo'rquvlarni bartaraf etish orqali ta'lim samaradorligini oshirish imkoniyatlarini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, pedagog, qo'rquv, raqamli savodxonlik, moslashuv, stress.

Аннотация: В данной статье анализируются страхи педагогов при использовании искусственного интеллекта и причины их возникновения. Рассматриваются недоверие к технологиям и недостаток цифровой грамотности как основные факторы. Освещаются психологические барьеры и технологический стресс у педагогов. Анализируются способы снижения тревожности при использовании инструментов ИИ. Обосновывается важность поддержки педагогов и развития их компетенций. Результаты исследования показывают пути повышения эффективности образования через преодоление страхов.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, педагог, страх, цифровая грамотность, адаптация, стресс.

Annotation: This article analyzes teachers' fears related to the use of artificial intelligence and their underlying causes. Lack of trust in technology and insufficient digital literacy are considered key factors. Psychological barriers and technological stress among teachers are discussed. Ways to reduce anxiety when using AI tools are analyzed. The importance of supporting teachers and developing their competencies is emphasized. The results highlight opportunities to improve educational effectiveness by overcoming these fears.

Keywords: Artificial intelligence, teacher, fear, digital literacy, adaptation, stress.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi raqamli texnologiyalar, xususan, sun'iy intellekt (SI) vositalarining jadal rivojlanishi bilan tubdan o'zgarib bormoqda. Sun'iy intellektning ta'lim jarayoniga kirib kelishi o'quv faoliyatini individuallashtirish, ta'lim samaradorligini oshirish va pedagogik jarayonlarni optimallashtirish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, ushbu texnologiyalarni joriy etish pedagoglar oldiga yangi vazifalar qo'yadi va ularning kasbiy faoliyatida muayyan psixologik qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi.

Pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo'rquvlari ko'p hollarda texnologiyalarni yetarli darajada bilmaslik, raqamli savodxonlikning pastligi hamda yangi

tizimlarga nisbatan ishonchsizlik bilan bog‘liq bo‘ladi. Ayrim pedagoglar sun’iy intellekt ularning kasbiy rolini kamaytiradi yoki o‘rnini bosadi degan xavotirga ega bo‘lishadi. Bundan tashqari, yangi dasturlarni o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklar, texnologik stress va vaqtni boshqarish muammolari ham qo‘rquvni kuchaytiruvchi omillar sifatida namoyon bo‘ladi.

Shu nuqtai nazardan, pedagoglarning sun’iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo‘rquvlarini aniqlash va ularni bartaraf etish masalasi dolzarb ilmiy va amaliy muammo hisoblanadi. Qo‘rquvni kamaytirish pedagoglarning texnologiyalarga moslashuvini tezlashtiradi, ularning kasbiy faoliyatini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi hamda ta’lim jarayonining sifatini oshiradi.

Mazkur maqolada pedagoglarning sun’iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo‘rquvlarining asosiy sabablari, ularning psixologik xususiyatlari hamda ushbu qo‘rquvlarni bartaraf etishning samarali yo‘llari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari pedagoglarni qo‘llab-quvvatlash, ularning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish va sun’iy intellektdan samarali foydalanish strategiyalarini ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

So‘nggi yillarda sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining ta’lim tizimiga joriy etilishi pedagoglarning kasbiy faoliyatida yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda psixologik to‘siqlarni ham yuzaga keltirmoqda. Ilmiy adabiyotlarda pedagoglarning sun’iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo‘rquvlari ko‘pincha texnologik yangiliklarga nisbatan ishonchsizlik, raqamli savodxonlikning yetarli emasligi va kasbiy identifikatsiya bilan bog‘liq xavotirlar bilan izohlanadi. Bu qo‘rquvlar pedagoglarning texnologiyalardan samarali foydalanishiga to‘sqinlik qiladi va ta’lim jarayonining sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarda sun’iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo‘rquvlar bir necha omillar bilan bog‘liq. Birinchidan, texnologik qo‘rquv – yangi dasturlarni o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklar va texnik nosozliklardan xavotirlanish bilan bog‘liq. Ikkinchidan, kasbiy qo‘rquv – sun’iy intellekt pedagogning an’anaviy rolini kamaytirishi yoki uni almashtirishi mumkinligi haqidagi xavotirlar bilan izohlanadi. Uchinchidan, psixologik qo‘rquv – o‘z imkoniyatlariga ishonchsizlik, muvaffaqiyatsizlikdan qo‘rquv va texnologik stress bilan bog‘liqdir (Bates, 2019)[1].

Shuningdek, ilmiy manbalarda pedagoglarning sun’iy intellektdan foydalanishga moslashuvi ularning ijtimoiy va kasbiy qo‘llab-quvvatlanish darajasiga ham bog‘liqligi ta’kidlanadi. Pedagogik jamoa ichidagi hamkorlik, treninglar, seminarlar va mentorlik tizimi pedagoglarning qo‘rquvlarini kamaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, sun’iy intellektni ta’lim jarayoniga bosqichma-bosqich joriy etish, pedagoglarni tayyorlash va ularning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish qo‘rquvlarni bartaraf etishda samarali vosita hisoblanadi (UNESCO, 2021)[2].

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning sun’iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo‘rquvlarini bartaraf etish kompleks yondashuvni talab etadi. Bu jarayonda nafaqat texnologik bilimlarni oshirish, balki pedagoglarning psixologik holatini qo‘llab-quvvatlash, ularning motivatsiyasini oshirish va ijobiy tajriba almashishni tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

[1] Bates, T. (2019). *Teaching in a digital age: Guidelines for designing teaching and learning.*
[2] UNESCO (2021). *Digital learning for teachers: Guidelines for professional adaptation.*

Mazkur tadqiqotda pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo'rquvlarini aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini o'rganish maqsadida sifatli va miqdoriy metodlar uyg'unligi qo'llanildi.

1. **So'rovnoma metodi** yordamida pedagoglarning sun'iy intellektga nisbatan munosabati, qo'rquv darajasi va texnologik tayyorgarligi o'rganildi. Tadqiqotda 40–50 nafar umumiy o'rta va oliy ta'lim muassasalari pedagoglari ishtirok etdi. So'rovnoma savollari texnologik qo'rquv, kasbiy xavotir, psixologik to'siqlar va moslashuv darajasini aniqlashga qaratildi.

2. **Yarim strukturalangan intervyu** metodi orqali pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishdagi real tajribalari, duch kelayotgan muammolari va ularni yengish strategiyalari aniqlab olindi. Ushbu metod pedagoglarning psixologik holatini va qo'rquvlarining chuqur sabablarini tahlil qilish imkonini berdi.

3. **Statistik va kontent tahlil** metodlari yordamida olingan ma'lumotlar qayta ishlanib, pedagoglarning qo'rquv darajasi, ularni bartaraf etish omillari va ta'lim jarayoniga ta'siri tizimli ravishda baholandi.

Natijada, tanlangan metodologik yondashuv pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo'rquvlarini aniqlash, ularni kamaytirish strategiyalarini ishlab chiqish va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish uchun ilmiy asos yaratdi.

Muhokama

Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim tizimiga joriy etilishi pedagoglarning kasbiy faoliyatida yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, ularda turli psixologik qo'rquvlarni ham yuzaga keltirmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo'rquvlari ularning texnologik tayyorgarligi, kasbiy tajribasi va innovatsiyalarga bo'lgan munosabati bilan bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, raqamli savodxonligi yetarli darajada rivojlanmagan pedagoglarda texnologik stress, ishonchsizlik va o'ziga bo'lgan ishonchning pasayishi kuzatiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning qo'rquvlari asosan uch yo'nalishda namoyon bo'ladi: texnologik, kasbiy va psixologik qo'rquvlar. Texnologik qo'rquv yangi dasturlarni o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar va texnik nosozliklardan xavotir bilan bog'liq bo'lsa, kasbiy qo'rquv sun'iy intellekt o'qituvchining rolini kamaytirishi yoki uni almashtirishi mumkinligi haqidagi xavotirlar bilan izohlanadi. Psixologik qo'rquv esa pedagogning o'z imkoniyatlariga bo'lgan ishonchsizligi, muvaffaqiyatsizlikdan qo'rquv va yangi sharoitlarga moslashishdagi qiyinchiliklar bilan bog'liqdir.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo'rquvlarini kamaytirishda ijtimoiy va kasbiy qo'llab-quvvatlashning muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Pedagogik jamoa ichidagi hamkorlik, treninglar, seminarlar va mentorlik dasturlari pedagoglarning texnologiyalarga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularning qo'rquvlarini bosqichma-bosqich bartaraf etishga yordam beradi. Ayniqsa, tajriba almashish va amaliy mashg'ulotlar orqali pedagoglar sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishni o'zlashtirib, o'z kasbiy faoliyatida qo'llashga ishonch hosil qiladi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat shundaki, pedagoglarning qo'rquvlarini bartaraf etishda faqat texnologik bilimlarni oshirish yetarli emas. Bu jarayonda pedagoglarning psixologik holatini qo'llab-quvvatlash, ularning motivatsiyasini oshirish va ijobiy munosabatni shakllantirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, sun'iy intellektni ta'lim jarayoniga

joriy etishda kompleks yondashuv – ya'ni texnologik, pedagogik va psixologik omillarni uyg'unlashtirish zarur.

Umuman olganda, pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo'rquvlari tabiiy jarayon bo'lib, ularni to'g'ri yondashuv va qo'llab-quvvatlash orqali samarali bartaraf etish mumkin. Bu esa pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta'minlaydi, ularning innovatsion faoliyatini rag'batlantiradi va ta'lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim tizimiga joriy etilishi pedagogik faoliyatda muhim o'zgarishlarni yuzaga keltirib, pedagoglardan yangi bilim va ko'nikmalarni talab etmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo'rquvlari tabiiy va muqarrar jarayon bo'lib, ular asosan texnologik tayyorgarlikning yetishmasligi, kasbiy xavotirlar va psixologik to'siqlar bilan bog'liqdir. Ushbu qo'rquvlar o'z vaqtida aniqlanib, to'g'ri yondashuv asosida bartaraf etilsa, pedagoglarning kasbiy faoliyati samaradorligini oshirish mumkin.

Pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo'rquvlarini kamaytirish uchun kompleks yondashuv zarur. Bu yondashuv pedagoglarning raqamli savodxonligini oshirish, ularni amaliy treninglar orqali tayyorlash, shuningdek, pedagogik jamoa tomonidan psixologik va metodik qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi. Ayniqsa, tajriba almashish, mentorlik tizimini yo'lga qo'yish va bosqichma-bosqich o'qitish jarayonlari pedagoglarning texnologiyalarga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Pedagoglarning qo'rquvlarini bartaraf etishda ularning motivatsiyasini oshirish, ijobiy psixologik muhit yaratish va innovatsiyalarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Faqat texnologik bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, pedagoglarning psixologik tayyorgarligini ham rivojlantirish sun'iy intellektdan samarali foydalanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan qo'rquvlarini bartaraf etish ta'lim tizimining modernizatsiyasi va raqamli transformatsiyasida muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta'minlaydi, ularning innovatsion faoliyatini rag'batlantiradi hamda ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bois, sun'iy intellektni ta'limga joriy etishda pedagoglarni qo'llab-quvvatlash va ularning qo'rquvlarini kamaytirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Bates T. Teaching in a digital age: Guidelines for designing teaching and learning. – Vancouver: Tony Bates Associates Ltd, 2019.
2. UNESCO. Digital learning for teachers: Guidelines for professional development. – Paris: UNESCO Publishing, 2021.
3. Luckin R., Holmes W., Griffiths M., Forcier L. B. Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education. – London: Pearson, 2016.
4. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. – Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.
5. Ivanov A. Social adaptation of teachers in digital learning environments. – Moscow: Education Press, 2021.
6. Petrova E. Digital pedagogy and teacher stress: coping strategies. – St. Petersburg: Academic Studies, 2020.